

999VZ

دانشگاه پیام نور - کتابخانه مرکزی
دفتر نشریات

شماره کتاب	۱۰۱
کتابخانه	۴
تاریخ ثبت	۸۴/۱۷

دانشگاه پیام نور تهران

گروه علوم تربیتی

پایان نامه:

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در
رشته برنامه ریزی درسی

موضوع:

مفاهیم بهداشتی کتابهای درسی مقطع ابتدایی ایران

مؤلف:

نسیم سعید

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر نعمت ا... موسی پور

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر بهمن زندی

خرداد ۱۳۸۳

۹۹۹۷۵

۱۳۸۷ / ۲ / ۲۱

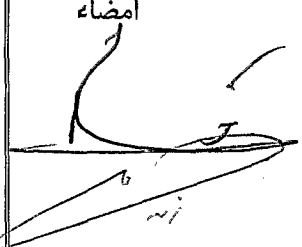
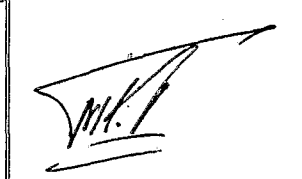
سازمان اطلاعات آژانس امنیتی ملی
توسعه و مدیریت منابع انسانی

رساله تحت عنوان: مفاهیم بهداشتی کتابهای درسی مقطع ابتدایی ایران

که توسط خانم نسیم سعید تهیه و به هیات داوران ارائه گردیده است مورد تایید می باشد.

تاریخ دفاع: ۱۳۸۳/۲/۸ شماره: ۱۹۱۲۵
درجه ارزشیابی: $\frac{2}{3}$

اعضای هیات داوران:

نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبه علمی	امضاء
۱- لبت اسرار	استاد راهنما	استاد	
۲- سیم زنگ	استاد راهنمای همکار یا مشاور	استاد	
۳-	استاد مشاور		
۴- مهتاب فیج الی	ممتحن داخلی	استاد	
۵-	ممتحن خارج از دانشگاه		
۶-	ممتحن خارج از دانشگاه		
۷-	نماینده شورای تحصیلات تکمیلی		

ستایش و سپاس آفریدگاری را که بر تن نیستی خلقت هستی پوشانید و جان را
به دانش و حکمت بیارائید و با به ودیعت نهادن گوهر ادراک انسانها را سرفراز کرد و
شرف و امتیاز داد و درود بر رسول خدا (ص) که خورشیدآسا بر تاریکی تافت و
ابره‌های سیاه جهل را شکافت و عالم به نور هدایتش روشنایی گرفت.

از اساتید ارجمند جناب آقای دکتر نعمت... موسی پور و جناب آقای دکتر بهمن
زندى که الگوی علمی و اخلاقی اینجانب بوده و همواره با رویی گشاده اینجانب را در
نگارش این پایان‌نامه راهنمایی نموده‌اند و در به ثمر رساندن کار حاضر متقبل
زحمات بسیاری شده و با راهنماییهای ارزنده خود همواره حلال مشکلات اینجانب
بوده‌اند تشکر و قدردانی می‌کنم.

تقدیم به همسر:

که با صبر و شکیبایی مشکلات دوران تحصیل را تحمل کرد.

و تقدیم به فرزندانم امیرحسین و علیرضا

فهرست مطالب

عنوان صفحه

فصل اول : کلیات موضوع تحقیق

مقدمه	۲
۱-۱ موضوع پژوهش	۳
۲-۱ بیان مسئله	۴
۲-۱ هدفهای تحقیق	۵
۴-۱ سوالهای تحقیق	۵
۵-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق	۵
۶-۱ تعریف اصطلاحات و مفاهیم	۶
۱- دانش بهداشتی	۶
۲- نگرش بهداشتی	۶
۳- رفتار بهداشتی	۷
۴- کتاب درسی	۷
۵- ارزشهای بهداشتی	۷
۶- آموزش بهداشت	۷

فصل دوم : پیشینه تحقیق

مقدمه	۹
۲-۱ مفهوم بهداشت	۹
۲-۲ عوامل مرتبط با رفتارهای بهداشتی	۱۱

۲-۳ آموزش بهداشت ۱۴

۲-۴ تحول آموزش بهداشت ۱۶

۲-۵ هدفها و موضوعات مورد نظر در آموزش بهداشت ۱۷

۲-۶ روشهای آموزش بهداشت ۱۸

۲-۷ انتقال پیامهای بهداشتی در دوران کودکی ۲۰

۲-۸ عوامل مؤثر در آموزش بهداشت ۲۳

۲-۹ پژوهشهای انجام شده مرتبط با موضوع ۲۴

فصل سوم : روش تحقیق

مقدمه ۵۰

۳-۱ روش و نوع تحقیق ۵۰

۳-۲ تعریف متغیرها و چگونگی شناسایی مضامین و پیامهای بهداشتی ۵۱

-مضامین و پیامهای بهداشتی مستقیم ۵۱

-مضامین و پیامهای غیر مستقیم ۵۱

-تصاویر دارای مضامین و پیامهای بهداشتی مستقیم ۵۱

-تصاویر دارای مضامین و پیامهای بهداشتی غیر مستقیم ۵۱

۳-۳ ابزار جمع آوری دادهها ۵۱

۳-۴ پایایی و روایی ابزار جمع آوری دادهها ۵۳

۳-۵ روش جمع آوری دادهها ۵۳

۳-۶ جامعه آماری، نمونه و روش نمونه گیری ۵۴

۳-۷ روش تجزیه و تحلیل آماری ۵۵

فصل چهارم : یافته‌های پژوهش

مقدمه	۵۸
۴-۱ مفاهیم بهداشتی پایه اول دبستان	۵۸
۴-۲ مفاهیم بهداشتی پایه دوم دبستان	۶۱
۴-۳ مفاهیم بهداشتی پایه سوم دبستان	۶۴
۴-۴ مفاهیم بهداشتی پایه چهارم دبستان	۶۸
۴-۵ مفاهیم بهداشتی پایه پنجم دبستان	۷۱

فصل پنجم : نتیجه‌گیری، بحث و پیشنهاد

مقدمه	۷۶
۵-۱ نتیجه‌گیری	۷۶
۵-۱-۱ اقدام مفاهیم و مضامین بهداشتی به طور مستقیم در کتابهای درسی دوره ابتدایی ارائه شده‌اند؟	۷۶
۵-۱-۲ اقدام مفاهیم و مضامین بهداشتی به طور غیرمستقیم در کتابهای درسی دوره ابتدایی ارائه شده است؟	۸۰
۵-۲ بحث و بررسی نتایج پژوهش	۸۳
۵-۳ محدودیت‌های پژوهش	۸۵
۵-۴ پیشنهادها	۸۵

فهرست منابع

منابع فارسی	۹۰
منابع انگلیسی	۹۵
پیوست‌ها	۹۷

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱-۲: خلاصه پژوهشهای مرتبط با موضوع	۴۳
جدول شماره ۱-۳: چارچوب نظری تحلیل پیامهای بهداشتی	۵۲
جدول شماره ۲-۳: سیاهه جمع آوری دادهها	۵۲
جدول شماره ۳-۳: جامعه آماری کتابهای درسی مورد بررسی	۵۵
جدول شماره ۳-۴: تعداد صفحات کتابهای مورد بررسی	۵۵
جدول شماره ۱-۴: پیامهای مورد نظر کتابهای درسی پایه اول	۵۸
جدول شماره ۲-۴: پیامهای بهداشتی متن کتابهای درسی پایه اول ابتدایی	۵۹
جدول شماره ۳-۴: پیامهای بهداشتی تصاویر کتابهای درسی پایه اول ابتدایی	۵۹
جدول شماره ۴-۱-۴: روش مورد استفاده برای ارائه پیامهای بهداشتی در کتابهای درسی پایه اول ابتدایی	۶۰
جدول شماره ۵-۱-۴: موضوعات مورد نظر در پیامهای بهداشتی کتابهای پایه اول ابتدایی	۶۰
جدول شماره ۶-۱-۴: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای پایه اول به کل پیامها	۶۰
جدول شماره ۱-۲-۴: فراوانی پیامهای مورد نظر کتابهای درسی پایه دوم	۶۱
جدول شماره ۲-۲-۴: پیامهای بهداشتی متن کتابهای درسی پایه دوم ابتدایی	۶۲
جدول شماره ۳-۲-۴: پیامهای بهداشتی تصاویر کتابهای درسی پایه دوم ابتدایی	۶۲
جدول شماره ۴-۲-۴: روش مورد استفاده برای ارائه پیامهای بهداشتی در کتابهای درسی پایه دوم ابتدایی	۶۲
جدول شماره ۵-۲-۴: موضوعات مورد نظر در ارائه پیامهای بهداشتی در کتابهای پایه دوم ابتدایی	۶۳

- جدول شماره ۴-۲-۶: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای پایه دوم به کل پیامها ۶۴
- جدول شماره ۴-۳-۱: فراوانی پیامهای مورد نظر کتابهای درسی پایه سوم ۶۴
- جدول شماره ۴-۳-۲: پیامهای بهداشتی متن کتابهای درسی پایه سوم ابتدایی ۶۵
- جدول شماره ۴-۳-۳: پیامهای بهداشتی تصاویر کتابهای درسی پایه سوم ابتدایی ۶۵
- جدول شماره ۴-۳-۴: روش مورد استفاده برای ارائه پیامهای بهداشتی در کتابهای درسی پایه سوم ابتدایی ۶۶
- جدول شماره ۴-۳-۵: موضوعات مورد نظر در پیامهای بهداشتی کتابهای پایه سوم ابتدایی ۶۷
- جدول شماره ۴-۳-۶: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای پایه سوم به کل پیامها ۶۷
- جدول شماره ۴-۴-۱: فراوانی پیامهای مورد نظر کتابهای درسی پایه چهارم ۶۸
- جدول شماره ۴-۴-۲: پیامهای بهداشتی متن کتابهای درسی پایه چهارم ابتدایی ۶۹
- جدول شماره ۴-۴-۳: تصاویر بهداشتی کتابهای درسی پایه چهارم ابتدایی ۶۹
- جدول شماره ۴-۴-۴: روش مورد استفاده برای ارائه پیامهای بهداشتی در کتابهای درسی پایه چهارم ابتدایی ۷۰
- جدول شماره ۴-۴-۵: موضوعات مورد نظر در ارائه پیامهای بهداشتی در کتابهای پایه چهارم ابتدایی ۷۰
- جدول شماره ۴-۴-۶: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای چهارم به کل پیامها ۷۱
- جدول شماره ۴-۵-۱: فراوانی پیامهای مورد نظر کتاب درسی پایه پنجم دبستان ۷۱
- جدول شماره ۴-۵-۲: پیامهای بهداشتی متن کتابهای درسی پایه پنجم ابتدایی ۷۲
- جدول شماره ۴-۵-۳: تصاویر بهداشتی کتابهای درسی پایه پنجم ابتدایی ۷۲
- جدول شماره ۴-۵-۴: روش مورد استفاده برای ارائه پیامهای بهداشتی در کتابهای درسی پایه پنجم ابتدایی ۷۳
- جدول شماره ۴-۵-۵: موضوعات مورد نظر در ارائه پیامهای بهداشتی در کتابهای پایه پنجم ابتدایی ۷۳

جدول شماره ۴-۵-۶: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای پایه پنجم به کل پیامها..... ۷۴

جدول شماره ۵-۱-۱: مفاهیم بهداشتی شخصی مستقیم کتابهای درسی دوره ابتدایی..... ۷۷

جدول شماره ۵-۱-۲: مفاهیم بهداشتی زیست محیطی مستقیم کتابهای درسی دوره ابتدایی..... ۷۸

جدول شماره ۵-۱-۳: تصویر کلی کمیت پیامهای بهداشتی مستقیم کتابهای درسی دوره ابتدایی (درصد)..... ۷۹

جدول شماره ۵-۱-۴: مفاهیم بهداشتی شخصی غیر مستقیم کتابهای درسی دوره ابتدایی..... ۸۰

جدول شماره ۵-۱-۵: مفاهیم بهداشتی زیست محیطی غیرمستقیم کتابهای درسی دوره ابتدایی..... ۸۱

جدول شماره ۵-۱-۶: تصویر کلی کمیت پیامهای بهداشتی غیرمستقیم کتابهای درسی دوره ابتدایی (به درصد)..... ۸۲

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار شماره ۴-۱-۱: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای پایه اول ابتدایی به کل پیامها	۶۱
نمودار شماره ۴-۲-۱: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای پایه دوم ابتدایی به کل پیامها	۶۴
نمودار شماره ۴-۳-۱: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای پایه سوم ابتدایی به کل پیامها	۶۸
نمودار شماره ۴-۴-۱: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای پایه چهارم ابتدایی به کل پیامها	۷۱
نمودار شماره ۴-۵-۱: نسبت پیامهای بهداشتی کتابهای پایه پنجم ابتدایی به کل پیامها	۷۴
نمودار شماره ۵-۱-۱: توزیع پیامهای بهداشتی مستقیم کتابهای درسی مقطع ابتدایی	۷۹
نمودار شماره ۵-۱-۲: توزیع پیامهای بهداشتی غیرمستقیم کتابهای درسی مقطع ابتدایی	۸۳

چکیده

در این پژوهش تلاش شد تا براساس تحلیل محتوای کتاب‌های درسی مقطع ابتدایی، تصویری از آموزش بهداشت در دوره ابتدایی ارائه شود. بدین منظور ابتدا چارچوب نظری تحلیل تهیه شد. در این چارچوب نظری دو شیوه ارائه (مستقیم و غیرمستقیم) و دو موضوع اساسی آموزش بهداشت (شخصی و زیست محیطی) از یکدیگر تفکیک شدند.

تمامی کتاب‌های درسی دوره ابتدایی سال تحصیلی ۸۲-۸۳، به استثنای کتاب‌های ریاضی و قرآن، با استفاده از سیاهه جمع‌آوری داده‌ها تحلیل شدند و مفاهیم و پیام‌های بهداشتی آنها شناسایی و طبقه بندی شد. برای اطمینان از صحت برداشت محقق، از معلمان دوره ابتدایی هر یک از پایه‌های تحصیلی درخواست شد تا مطالب استخراج شده را با متن کتاب‌ها تطبیق دهند و بدین ترتیب به تایید دقت تحلیل انجام شده بپردازند.

نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که مفاهیم بهداشت شخصی بیش از مفاهیم بهداشت زیست محیطی در دوره ابتدایی مطرح می‌باشند. در عین حال، ارائه مفاهیم و پیام‌های بهداشتی شخصی بیشتر به شیوه مستقیم و ارائه مفاهیم و پیام‌های بهداشتی زیست محیطی بیشتر به شیوه غیرمستقیم بوده است. تحلیل‌های انجام شده هم‌چنین نشان می‌دهد که نظم خاصی بر ارائه مفاهیم و پیام‌های بهداشتی در پایه‌های مختلف حاکم نبوده است و با آنکه انتظار می‌رود ارائه مفاهیم از پایه اول به پنجم افزایش یابد، اما عملاً چنین موضوعی توجه نشده است. گرچه در متن کتاب‌های دوره ابتدایی تعداد قابل توجهی از مفاهیم و پیام‌های شخصی و زیست محیطی به دو شیوه مستقیم و غیرمستقیم ارائه شده است، اما مفاهیمی نیز وجود دارد که بهتر است در متن نوشتاری و تصاویر کتاب‌های دوره ابتدایی وارد شود.

از جمله موضوعات نیازمند تأمل در این زمینه «جذب آهن» و «شیوه صحیح مسواک زدن» است. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود نوع استفاده از روش مستقیم و غیرمستقیم در آموزش مفاهیم و پیام‌های بهداشتی مورد بازنگری قرار گیرد و در آموزش بهداشت دوره ابتدایی بر مبحث «فقر آهن»، «شیوه درست مسواک زدن» و «کنترل وزن با تغذیه مناسب» تأکید جدی شود. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود نسبت مفاهیم و پیام‌ها در پایه‌های مختلف بر اساس شیوه‌ای منطقی و قابل دفاع شکل گیرد و یک روند را نشان

دهد.

فصل اول :

کلیات موضوع

تحقیق

مقدمه

آموزش بهداشت ابزاری لازم برای سلامتی جامعه است. منظور از آموزش بهداشت برقراری و یا ایجاد دگرگونی در بینش و رفتار افراد و گروههای انسانی است، بطوریکه زندگی سالم‌تری داشته باشند. طبق نظر کنفرانس ملی پزشکی پیشگیری در آمریکا، آموزش بهداشت فرایندی است که آگاهی و انگیزه و کمک لازم برای در پیش گرفتن و نگهداری کارهای سالم و شیوه زندگی سالم را برای مردم فراهم می‌آورد (پارک^۱ & پارک ترجمه صدراپی، ۱۳۸۰:۱۶۳). آموزش بهداشت مانند هر موضوع دیگری در قالب روشهای مختلف آموزش یعنی آموزش رسمی^۲، آموزش غیر رسمی^۳ و آموزش ضمنی^۴ قابل ارائه می‌باشد که در میان آنها آموزشهای رسمی بدلیل ارتباط مستقیم با نظامهای حکومتی حائز اهمیت ویژه است. به عبارت دیگر، علاوه بر آنکه آشنایی با بهداشت جزء لازم برای حیات فردی و اجتماعی در جهان امروز محسوب می‌شود، اما کیفیت آن به تصمیماتی مربوط است که تدبیرکنندگان آموزش اتخاذ می‌کنند و از این حیث نقش مراجع قدرت قابل توجه است. در بین نهادهای اجتماعی کشور ما، مدرسه یکی از نهادهای مهم سازمان یافته رسمی است که باید با فراهم نمودن محیطی سالم و بهداشتی به جسم و روان کودکان جامعه، امکان شکوفایی بدهد و آنان را نسبت به دیگر اشخاص خانواده و اجتماع مسئول سازد و از آنان مادرانی شایسته و پدرانی لایق و زنان و مردانی سالم و کارآمد و مفید به حال اجتماع بار آورد. بدیهی است از نظر اقتصادی نیز بهره دهی مطلوب از سرمایه گذاری در این امر، چه از نظر مادی و چه از نظر نیروی انسانی، جز با تأمین سلامت دانش‌آموزان و افزایش روحیه حفظ بهداشت و آموزش صحیح بهداشت میسر نیست.

نگاهی به جمعیت ایران که دارای رشد سریعی است نشان می‌دهد که اکثریت جمعیت در گروههای سنی پائین قرار دارند. توجه به این گروه سنی در هر جامعه، سرمایه گذاری برای آینده مملکت است.

نقش مدارس و کتابهای درسی در این میان همانند خانواده در خور توجه است زیرا کودک پس از سن ۶ سالگی که قدم به مدرسه می‌گذارد دوران مهمی از سالهای زندگی خود را که مصادف با رشد جسمی و روانی است، در مدرسه می‌گذراند با ورود کودک به محیط دبستان افق جدیدی در برابرش گشوده می‌شود به عبارت دیگر محیط اجتماعی انسانی

^۱ - Park

^۲ - Formal Education

^۳ - Non-Formal Education

^۴ - Informal Education

او گسترش می‌یابد، او در این شرایط تحت تاثیر عوامل موثری مانند معلم، همکلاس و کتاب قرار می‌گیرد. (حلم سرشت و دل‌پیشه، ۱۳۷۷: ۶۶)

نقطه شروع آموزش و پرورش، بر پایه بیمار نبودن و سالم بودن دانش‌آموزان شکل می‌گیرد؛ زیرا بیماری، آمادگی و اشتیاق فراگیری، تمرکز و دقت در کلاس درس را از دانش‌آموزان سلب می‌نماید و تا مدتی آنها را از تحصیل باز می‌دارد، که همین امر یکی از مهمترین علل افت تحصیلی و عقب ماندگی درسی است. کودکان و نوجوانان محصل حق و نیاز دارند، درباره چگونگی مراقبت از خود و در امان ماندن از تهاجم عوامل بیماری‌زا، تأمین سلامت جسم و روان و بهداشت محیط زیست خود، آگاهی، و بالاتر از آن، فن و مهارت پیدا کنند. این دانش و مهارت اساسی باید در دوران تحصیل در دسترس آنان قرار گیرد. ارتقای کمی و کیفی محتوای تعلیمی بهداشتی، و ترویج و آموزش اطلاعات بهداشتی از جمله بدیهی‌ترین رهیافتها و راهبردهای اساسی در تأمین بهداشت کودکان و نوجوانان محصل است.

آموزش به معنی انتقال معلومات و مهارتها به دیگران است. به طوری که این معلومات و مهارتها بکار آیند و موجب تحول و دگرگونی در رفتار شود. پرورش به معنای فراهم آوردن زمینه برای شکوفایی تواناییهای درونی و استعدادهای طبیعی است. بنابراین آموزش و پرورش که، معادل واژه تعلیم و تربیت نیز بکاربرده می‌شود، عبارتست از فراهم کردن زمینه‌ها و عوامل برای به فعلیت رساندن همه استعدادهای بالقوه انسان برای زندگی سالم و رضایتبخش (حلم سرشت و دل‌پیشه، ۱۳۷۷: ۱). معمولاً در اکثر کشورها، بویژه کشورهای جهان سوم، هدفهای کلی و رفتاری آموزش و پرورش در برنامه درسی بصورت مواد و مطالب درسی گوناگون منعکس می‌شوند و برنامه‌درسی نیز به شکل کتابهای درسی در اختیار دانش‌آموزان و معلمان قرار می‌گیرد. در اینگونه کشورها، کتاب‌درسی نقش بسیار مهمی در آموزش و پرورش رسمی دارد و معلومات معلم و دانش‌آموز از روی آن اندازه‌گیری می‌شود. پس کتابهای درسی باید براساس معیارهای صحیح از جمله در نظر گرفتن سن و نحوه‌پذیرش دانش‌آموزان، راه صحیح ارتباط برقرار کردن با گروههای سنی مختلف و تازه‌ترین و آخرین یافته‌های علمی تهیه و تألیف شود.

۱-۱. موضوع پژوهش

مفاهیم بهداشتی کتابهای درسی مقطع ابتدایی ایران

۱-۲. بیان مسئله

دو جنبه اصلی مورد تأکید در آموزشهای بهداشتی وجود دارد که می‌توان آنها را «شخصی» و «زیست‌محیطی» نام نهاد. در جهان امروز که تربیت اجتماعی و افزایش مهارتهای شهروندی حائز توجه فراوان می‌باشد و افزایش تواناییهای انسانی نوعی سرمایه گذاری موثر و پایدار محسوب می‌شود، آموزش بهداشت هم از حیث حفظ سرمایه‌های انسانی و هم از حیث کاهش زیان‌های اجتماعی مورد توجه است و این اهداف در هر دو جنبه اصلی آموزش بهداشت یعنی «شخصی» و «زیست محیطی» دنبال می‌شود. اکنون پرسش این است که در آموزشهای رسمی ایران به چه میزان به هر یک از مباحث مذکور توجه می‌شود؟

آموزش رسمی دارای دوره‌های متفاوتی است که طبقه بندی ابتدائی، متوسطه و عالی برای معرفی آن مورد استفاده می‌باشد. دوره آموزش ابتدایی از جهت آنکه منطبق با دوره کودکی است اثرات ماندگارتری را بر جای می‌گذارد. دانش‌ها و نگرشهای کسب شده در دوره ابتدایی در شکل دهی به رفتارهای بعدی مردم بیشتر نقش دارند. بر این اساس است که می‌توان پرسید آموزش بهداشت در دوره ابتدایی ایران چه وضعیتی دارد؟

بحث از آموزش دوره ابتدایی البته موضوعی پر دامنه محسوب می‌شود که مبنای آن را برنامه درسی تدوین شده و رسمیت یافته برای آموزش این دوره تشکیل می‌دهد. به عبارت دیگر، در نظام برنامه ریزی درسی متمرکز ایران، محور تمام فعالیتهای آموزشی، «برنامه درسی مصوب» می‌باشد. بنابراین، با بررسی و تحلیل برنامه درسی، که فعلا مهمترین آن در «کتاب درسی» شکل می‌گیرد، می‌توان تصویری از سیمای انسان مورد نظر آموزش ابتدایی را ارائه کرد. پس می‌توان پرسید که کتابهای درسی دوره ابتدایی چه تصویری از بهداشت به مخاطبان خود عرضه می‌دارند؟ کتابهای درسی می‌توانند پیامهای خود را به صورت مستقیم یا ضمنی ارائه کنند و در عین حال می‌توانند بر دانش^۱ یا نگرش^۲ یا مهارت^۳ تأکید نهند. هر یک از این جنبه‌ها ممکن است در آموزش بهداشت دوره ابتدایی دنبال شود، که پرسش از میزان عنایت به آنها می‌تواند مفید باشد.

۱ - Knowledge
۲ - Attitude
۳ - Skill

۳-۳. هدفهای تحقیق

هدف این پژوهش شناسایی مفاهیم بهداشتی کتابهای درسی دوره ابتدایی ایران است تا از این طریق مشخص شود کتاب درسی به جنبه‌های شخصی و زیست محیطی مباحث بهداشتی به چه میزان توجه دارد. این شناسایی به ترسیم نیمرخ آموزش بهداشت در دوره ابتدایی کمک می‌کند و با توجه به این که قشر عظیم باسوادهای ایران را دانش‌آموختگان دوره ابتدایی تشکیل می‌دهند، این بررسی می‌تواند به تصمیم‌گیری جدی درباره محتوای آموزش بهداشت کمک کند. بنابراین، به عنوان هدف ثانویه، تسهیل امر تصمیم‌گیری و اصلاح و بازنگری کتابهای درسی از حیث توجه به مباحث بهداشتی، به صورت آرمانی، مورد نظر می‌باشد.

۴-۴. سوالهای تحقیق

با عنایت به نظر برخی از صاحب‌نظران که طرح سؤال به جای فرضیه را جایز دانسته‌اند (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۷۶: ۳۷) در این پژوهش به طرح سؤال اقدام شده است و در چارچوب این پرسش اصلی که مفاهیم بهداشتی^۱ کتابهای درسی دوره ابتدایی ایران کدام اند؟

بر پایه هدفهای مورد نظر و شرح مساله، پرسشهای این تحقیق به شرح زیر ارائه گردید:

۱- کدام مفاهیم و مضامین بهداشتی به طور مستقیم در کتابهای درسی دوره ابتدایی ارائه شده‌اند؟

۱-۱- چه میزان از آموزش مستقیم بهداشتی کتابهای درسی به بهداشت فردی اختصاص یافته است؟

۱-۲- چه میزان از آموزش مستقیم بهداشتی کتابهای درسی به بهداشت زیست محیطی اختصاص یافته است؟

۲- کدام مفاهیم و مضامین بهداشتی به طور غیرمستقیم در کتابهای درسی دوره ابتدایی ارائه شده است؟

۱-۲- چه میزان از آموزش غیرمستقیم بهداشتی کتابهای درسی به بهداشت فردی اختصاص یافته است؟

۲-۲- چه میزان از آموزش غیرمستقیم بهداشتی کتابهای درسی به بهداشت زیست محیطی اختصاص یافته است؟

۵-۵. اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به اینکه آموزش بهداشت میتواند علاوه بر حفظ منابع انسانی به کاهش هزینه‌های اجتماعی کمک کند، و در عین حال با توجه به این موضوع که گسترش شهرنشینی و افزایش ارتباطات در جهان امروز شرایط بسیار حساسی را

^۱ - Health Concepts

برای حفظ بهداشت پدید آورده است، بررسی این موضوع حائز اهمیت است. به عبارت دیگر، زندگی در دنیای امروز بیشتر از گذشته نیازمند دانش، نگرش و مهارت بهداشتی است و مسئولیت آموزش و پرورش رسمی در ایجاد و توسعه این دانش، نگرش و مهارت بسیار زیاد می‌باشد. بنابراین، با انجام این پژوهش مشخص خواهد شد که این مسئولیت خطیر تا چه میزان در کتابهای درسی دوره ابتدایی مورد عنایت بوده است.

همینطور، با توجه به این که رشد و توسعه یک نسل بر بهبود و تکامل نسل بعدی اثر گذاشته و بی شک می‌توان گفت که جمعیت سالم، مولد و پر انرژی از میان افراد غیر سالم و ناتوان بر نمی‌خیزد و براساس همین واقعیت امروزه همه صاحب‌نظران مسایل بهداشت اجتماعی بر این عقیده‌اند که بهداشت و توسعه با یکدیگر بستگی و نزدیکی کامل دارند، بررسی میزان عنایت آموزش رسمی به بهداشت مهم است. (حلم سرشت و دل پیشه، ۱۳۷۷).

این پژوهش برای موسسات آموزشی، پژوهشی، دستگاههای اجرایی، آموزش و پرورش، آموزش عالی و صدا و سیما، رسانه‌ها و واحدهای خصوصی و مراکز برنامه ریزی آموزشهای غیر رسمی و همچنین خانواده‌ها به عنوان نهاد اصلی آموزشهای مورد نیاز فرزندان، می‌تواند مفید باشد. نتایج این پژوهش به گروههای مذکور کمک خواهد کرد تا در برنامه‌ریزیهای خود صحیح‌تر و مفیدتر عمل کنند.

۱-۶. تعریف اصطلاحات و مفاهیم

۱- دانش بهداشتی^۱

حقایق و اطلاعات خاص را شامل می‌شود (هابلی ترجمه پارسی‌نیا، ۱۳۷۸). در اینجا مفاهیم و مضامین بهداشتی را در بر می‌گیرد که هدف از آرايه آنها افزودن اطلاعات و آگاهی دانش‌آموزان در خصوص مسائل و موضوعات بهداشتی است.

۲- نگرش بهداشتی^۲

در اینجا نگرشها آن نوع مطالب و آموزه‌هایی را شامل می‌شوند که با جهتگیریهای خاصی اعم از مثبت یا منفی نسبت به مسائل بهداشتی همراه می‌باشند.

^۱ - Health knowledge

^۲ - Health Attitude

۳- رفتار بهداشتی^۱

عبارتست از تغییر نگرشها و رفتار مردم به گونه‌ای که آنها یک شیوه زندگی بهداشتی پیش گیرند (حلم سرشت و دل‌پیشه، ۱۳۷۹:۱۲). این واژه به منظور فعالیتهای مشارکتی یا عدم مشارکت بهداشتی افراد و یا ایفاگران نقشهای بهداشتی مورد استفاده قرار می‌گیرد. رفتار بهداشتی به افعالی اطلاق می‌شود که در چارچوب دانشهای بهداشتی از فرد یا گروههای اجتماعی ظاهر می‌شود.

۴- کتاب درسی^۲

کتابی که جنبه آموزشی دارد و برای نوآموزان، دانش‌آموزان و دانشجویان تنظیم می‌گردد و از این رو مانند کتابهای مرجع فرض می‌شود. مطلب آن کم و بیش باید جنبه «مسلم» داشته باشد و کمتر حالت عرضه کردن عقیده‌ها و اندیشه‌های مشخص به خود گیرد. به یک تعبیر آثار نوابغ بزرگ بشری معمولاً نمی‌توانند به صورت اولیه خود نقش «کتاب درسی» را ایفا کنند. در این تحقیق به کتابهای مورد استفاده در جریان آموزش و پرورش رسمی، کتاب درسی گفته می‌شود.

۵- ارزشهای بهداشتی^۳

ارزشها، خصوصیات فردی هستند که برای فرد مهم محسوب شده و توسط افراد جامعه با ارزش تلقی می‌شوند (هابلی ترجمه پارسی نیا، ۱۳۷۸). در این پژوهش به آنچه که به عنوان خوب یا بد به افراد ارائه می‌شود و انتظار می‌رود مخاطب از آنها دوری گزیند یا به آنها اقدام نماید، ارزشهای بهداشتی گفته می‌شود.

۶- آموزش بهداشت^۴

نوعی آموزش است که هدف آن تامین رفتارهای بهداشتی مطلوب است (حلم سرشت و دل‌پیشه، ۱۳۷۹:۷۰). ارائه دانش و کسب اطمینان در مورد فهم موضوعات بهداشتی براساس این عقیده است که این‌دانش باعث خواهد شد تصمیمات کاملاً آگاهانه‌ای اتخاذ شده و به مرحله اجرا در آید.

^۱ - Health Behavior

^۲ - Text Book

^۳ - Health Values

^۴ - Health Education